

ՀՏԴ 37.013.78

DOI: 10.53068/25792997-2022.2.6-172

ԿԱՐԱՏԵԻՍՏՆԵՐԻ ՍՈՑԻԱԼ-ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ԿՈՂՄԵՐԸ՝ ՈՐՊԵՍ**ԿԱՐԱՏԵԻ ՀԱՆՐՈՒՅԹ****Դոցենտ Ա. Ս. Ղարախանյան**

Հայաստանի ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի
պետական ինստիտուտ, Երևան, Հայաստան

E-mail: arman-karakhanyan@mail.ru

Առանցքային բառեր: Կարատեի հանրույթ, դիրքորոշում, խմբային գիտակցություն, մշակույթ, սոցիալական վարք, դաստիարակություն, ազգային ինքնագիտակցություն:

Հետազոտության արդիականություն: Կարատեի հանրույթը, որոնք ներգրավված են կարատեի տարբեր խմբերում՝ ունեն որոշակի ընդհանուր (խմբային) նպատակներ, որոնք ներգործում են միմյանց դիրքորոշումների, հայացքների ու վարքի վրա, որը փաստում է հոգեբանական կապի մասին:

Կարատեում ընդգրկված բոլոր անդամները կարատեի գործունեության ակտիվ մասնակիցներ են, որտեղ գրեթե բոլորը կլանվում են կարատեի ճապոնական մշակութային արժեքային համակարգով:

Այդ գործունեությունը սոցիալական գործընթաց է, որն իրագործվում է մասնակիցների դերային բաժանումով և դասակարգմամբ:

Կարատեդոյում առավել կարևոր է հոգևոր ներդաշնակությունը, քան սպորտային նվաճումները [6], քանի որ դոն

դրա առանցքային դրույթն է, և իր փիլիսոփայությամբ ուրվագծում է կարատեի ողջ ճանապարհը՝ ներկայացնելով այն որպես ապրելակերպ՝ իր հոգևոր մշակութային արժեքների ողջ բազմազանությամբ: Այդպիսի բազմազանությամբ պայմանավորված հարաբերություններում կարատեիստների սոցիալ-հոգեբանական կողմերին առնչվող մի շարք կարևոր հարցեր, որոնք կարող են ծառայել հայ մարզիկների դաստիարակչական գործընթացին, դեռևս ուսումնասիրված չեն, որով էլ պայմանավորված է սույն հետազոտության արդիականությունը:

Հետազոտության նպատակը:

Բացահայտել կարատեիստների սոցիալ-հոգեբանական կողմերը՝ որպես կարատեի հանրույթ:

Հետազոտության խնդիրներն են.

1. Պարզաբանել դոժյոյի ներսում իրականացվող տարբեր տեսակի փոխհարաբերությունները:

2. Մեկնաբանել կարատեի խմբային գիտակցության դրդապատճառները:

Հետազոտության մեթոդները և կազմակերպումը: Հետազոտության մեթոդներն են՝ գիտամեթոդական գրականության ուսումնասիրում և վերլուծում, մանկավարժական դիտումներ, զրույց:

Հետազոտության արդյունքների վերլուծություն: Կարատեում հոգևորի հանդեպ նվիրվածությունը ծնում է հոգևոր համերաշխության զգացում, խմբային գիտակցության ընդհանրացում, երբ խմբի անդամները գործադրում են իրենց ավանդական սոցիալական վարքի կոդեքսը, և խմբային գիտակցությունը դառնում է նրանց աշխարհընկալման հիմքը, իսկ կարատեն՝ միավորող ընտանիք:

Կարատեում ոչ վերբալ հաղորդակցումը խորապես ազդում է կարատեի խմբային գիտակցության մի շարք ձևերի վրա:

Ի տարբերություն այլ մարզաձևերի՝ կարատեում ավելի շատ գնահատվում է հաշտ, համաձայնեցված վարքը, քան բացատրությունների տրամաբանական պահանջը, և լռությունն այստեղ դառնում է հաղորդակցման հիմնական միջոց, ինչպես Ճապոնական ասույթն է ուսուցանում՝ «Բոլոր դժբախտությունները բերանացի են, և լռությունը ոսկի է» [4]:

Լռությունը (тишина), մասնավորապես, կարող է դիտվել ոչ միայն որպես խոսքի հաղորդակցության արվեստ, այլև բառերի միջև դադար: Ինչպես նշում է Թանեն՝ «լռությունը կարող է լինել մի

բան, ինչի մասին չեն խոսում և նշանակել ինչ-որ բան» [1]:

Ձեն Բուդդիզմը, անկասկած, մեծ ազդեցություն է թողել կարատեում և առհասարակ Ճապոնական մշակույթում լռելու հանդեպ նման վերաբերմունք ձևավորելու գործում [3]: Ձենի դասընթացները նպատակ ունեն իրականացնել այն, որ ճշմարտությունը չի կարող արտահայտվել բառերով, բայց կարող է գոյություն ունենալ միայն լռության մեջ [7,5]:

Կարատեդոն՝ որպես ճապոնական մարզաձև, նույնպես արտացոլում է լռության ձենյան բնորոշումը՝ շեշտադրելով խաղաղություն և հանգստություն, ստեղծում է «մթնոլորտ, որը լռության մեջ հսկվող վարքագիծը մղում է աշակերտներին՝ հասնելու վարպետության և հաջողության»:

Կարատեի սոցիալ-հոգեբանական կողմերն ու նշանակությունը: Կարատեի սոցիալ-հոգեբանական կողմեր ասելով հասկանում ենք կարատեիստների փոխներգործության ձևերն ու դրանց ընթացքում առաջ եկող հոգեբանական երևույթները, իսկ յուրաքանչյուր փոխներգործության ձև որևէ իրադրության մեջ հանդես է գալիս որպես սոցիալ-հոգեբանական իրադարձություն [1]: Օրինակ՝ մարզիկը ներկայանում է դահլիճ, սենսեյը նախատում է սանին, թիմը պատրաստվում է մրցումների, սենսեյը պարապմունք է անցկացնում, դահլիճում կատարվում են խորհրդաբանական արարողություններ,

մարզիկների համատեղ շփումներ և այլն: Սրանք սոցիալ-հոգեբանական իրադարձություններ են, որտեղ մենք պետք է կարողանանք կարատեում գտնել ընդհանուր կանոններն ու օրինաչափությունները և պարզաբանել այն, թե ինչպե՞ս է մարզիկը ընկալում ուրիշներին և ի՞նչ զգացմունքներ է ունենում մարզչի և ընկերների նկատմամբ:

Ի՞նչ արժեհամակարգ է ձևավորված նրանց միջավայրում, որով պայմանավորված է նրանց սոցիալական վարքը և այլն:

Կարատեիստների սոցիալական վարքն ուսումնասիրելիս կարևոր է հաշվի առնել ադապտացիայի սկզբունքը, որով ձևավորվում է նրանց վարքային ֆունկցիոնալ ուղղվածությունները հատկապես կարատեի միջավայրում հարմարվելու և նպատակներին հասնելու միտումները:

Դա նշանակում է, որ ինչպես առանձին կարատեիստ մարզիկների, այնպես էլ կարատեի ողջ հանրության սոցիալական վարքի հիմնական նպատակն իրենց պահանջմունքների բավարարումն է, ինչպես նաև տարբեր խնդիրների արդյունավետ լուծումը:

Այլ կերպ ասած՝ որպես սոցիալական պահանջմունքների բավարարման միջոց, կարատեն սոցիալական վարքի ձևավորման և պրոբլեմային իրադրությունների լուծումների համակարգ է, որը միավորում է կարատեի ձևավորած ողջ աշխարհը:

Մարդը, մուտք գործելով կարատեի աշխարհ, դառնում է նրա մի մասնիկը՝ կրելով կարատեում տիրող արժեհամակարգային պահանջների ողջ պատասխանատվությունը՝ հանուն իր նպատակների արդարացման: Ադապտացիայի արդյունքում փոփոխվում է նաև նրա վարքը՝ հարմարեցվելով համակարգային պահանջներին:

Կարատեի համակարգային դաստիարակության գործընթացի նկատմամբ ունեցած վերաբերմունքով հայ սենսեյները հիմնականում առանձնանում են երկու տարբեր հայացքներով և մոտեցումներով. նրանք, ովքեր լցված են այլախոհությամբ և անտեսում են մեր ազգային արժեքները պահպանելու սրբազան պատասխանատվությունը և փորձում են թուլացնել մեր ազգային ինքնագիտակցությունը և, նրանք, ովքեր մոլորված են՝ կարծելով, թե այդ ամենը միայն կարատեին շուք հաղորդելու միջոց է՝ ակամայից խորհրդակից դառնալով օտար հավատալիքների: Երկրորդ տարբերակը կարատեում հաճախ դրսևորվում է ստրկամտությունից՝ պայմանավորված կարատեում ընդունված վերադասի անքննելի որոշումներով և հրահանգներով: Սակայն ավելի մեծ վտանգը գալիս է նրանցից, ովքեր լցված են այլախոհությամբ և փորձում են մոլորեցնել և խաբել մարդկանց՝ հեռացնելով իրենց ազգին արմատներից, որովհետև ամեն մի խաբող ունի իր քողարկված ծրագիրը:

Հոգևոր արարողությունները դիտարկել որպես մարզական գործընթացին շուք հաղորդելու միջոց, պարզապես անթույլատրելի է և դավաճանություն է մեր ինքնությանը:

Իրականում այս ամենը՝ որպես վարքի մոտիվացիա, կոչված է ծառայելու միայն մեկ բանի՝ մեզ համար օտար հավատալիքների և արժեքների:

Որպեսզի ավելի հստակ երևան կարատեում ուսումնական գործնթացի մոտիվացիաները, պետք է քննության առնել դոժյոյի ներսում իրականացվող տարբեր տեսակի փոխհարաբերություններ (հաշվի առնելով նաև շփվողների կարգավիճակային առանձնահատկությունները):

Կարատեում փոխհարաբերություններն առանձնահատուկ են ոչ միայն նրանով, որ հոգեկան պրոցեսները կարող են ընթանալ միայն դոժյոյի ներսում, այլև նրանից դուրս, քանի որ տրամաբանական է, որ այդ պրոցեսներով է դաստիարակվում և ձևավորվում մարդու հոգեկան ներաշխարհը:

Եվ ակնհայտ է, որ կարատեի միջավայրերում կան արժեքներ, վարքի և հաղորդակցման կանոններ և նորմեր, ընդհանրապես այն, ինչ բնորոշ է կարատեի հոգևորին: Իսկ դա նշանակում է, որ մարդկանց շփման ընթացքում առաջ եկող հոգեկան երևույթներն ու գործընթացները կարելի է հասկանալ միայն այդ

միջավայրերում ստեղծված դաստիարակչական արժեքամակարդային վերլուծությունների արդյունքում, որովհետև սոցիալական վարքի ոչ մի դեպք հնարավոր չէ ճիշտ հասկանալ առանց սոցիալական միջավայրն ու իրադրությունը օբյեկտիվորեն նկարագրելու [1]:

Կարատեի սոցիալական միջավայրի կոնտեքստի մեջ պետք է նկատել այն բոլոր նորմերը՝ կանոններն ու սպասումները, որոնց ենթարկվում է կարատեիստների սոցիալական վարքը: Սակայն պետք է ընդգծել, որ դրանց հիմնական մասը փոխհամաձայնեցված չէ, և կարատեում այն ընդունվում է լռելյայն և առանց մեկնաբանության:

Կարատեիստների վարքի վրա հատկապես մեծ ազդեցություն է գործում նրանց սենսեյը, նրա խոսքն ու գործողությունները:

Սենսեյը ոչ այնքան ուսուցիչ է, ինչքան ուղեկցող:

Սենսեյ բառը բառացի թարգմանվում է՝ «ավելի շուտ ծնված»: Դա նշանակում է, որ սենսեյը եղել է այնտեղ, ուր աշակերտները փորձում են հասնել: Լավ սենսեյը տպավորություն է գործում ոչ թե այն բանով, թե ինչ է անում, այլ՝ թե ինչ կարող է անել:

Որպես սոցիալական խումբ, որոնք են կարատեի հանրության տարբերակիչ առանձնահատկությունները, որով նա առանձնանում է մյուսներից:

Յուրաքանչյուր սոցիալական խումբ ձգտում է տարբերվել մյուսներից: Դրան հասնելու համար այն պետք է ունենա առանձնացման սկզբունք, այսինքն՝ այնպիսի մի հատկանիշ, որով տարբերվում է մյուս խմբերից[1]: Կարատեում հոգևոր-մշակութային առումով տարբերակները բազմաթիվ են. լեզուն (ճապոներեն տերմինաբանության մի մեծ շարք, որն ապահովում է կարատեի հաղորդակցության անհրաժեշտ գրեթե բոլոր պահանջները), դահլիճը «դոժյոն» (իր փիլիսոփայական նշանակությամբ և իմաստավորությամբ), աստիճանական ողջ հերարխիկ համակարգը, ավանդույթները, հավատալիքները և այլն, որոնցով էլ խմբի անդամները իրենց «մենք»-ը տարբերում են «մյուսներից» (օտարներից): Յուրաքանչյուր սոցիալական խմբում, որտեղ ավելի ուժեղ է «մենքի, այսինքն՝ խմբին պատկանելու զգացումը, այնքան ավելի համախմբված է խումբը, որքան ավելի հստակ են նրա միավորման կենտրոնները, այսինքն՝ արժեքները, որոնց շուրջ միավորվում են խմբի անդամները, այնքան ավելի կայուն է այն»:

Միավորման կենտրոններն են՝ կարատեում մարզի (սենսեյի) անձը, սիմվոլները, գաղափարախոսությունները, դոժյոն, ոճի անվանումը և այլ արժեքներ:

Եվ այս ամենը համախմբում, միավորում է մարդկանց:

Համախմբման համար կարևոր հանգամանք է խմբի նպատակը: Յուրաքանչյուր սոցիալական խումբ, երբ իր առջև դնում է որևէ նպատակ, նրա ներսում տեղի է ունենում անդամների գործունեության դերային բաժանում:

Մեզ մնում է միայն բացահայտել մարզական և սպորտային գործունեությունից զատ կարատեի առանցքային նպատակներն ու նրա հետաքրքրությունների դրդապատճառները:

Կարատեի հանրությունը և, հատկապես՝ նրա արմատներին ավելի մոտ գտնվողները հիմնականում հակված են վեհացնելու (սուբլիմացնելու), իդեալականացնելու նրա ծագումնաբանական և արժեհամակարգային նշանակությանը՝ առասպելական պատմություններով շուրջ հաղորդելով նրա նվաճումներին ու ձեռքբերումներին: Կարատեում յուրաքանչյուր ոճ ունի իր գերազանցության մասին պատկերացումների մի անսահման աղբյուր, որը մասամբ ստեղծվում է իրական նվաճումների, մասամբ էլ՝ չափազանցումների հիման վրա: Ինչքան էլ չափազանցված ու հորինված լինի այդ գերազանցությունը, այն համախմբող գործոն է և շուրջ է հաղորդում խմբի ներկայացուցիչներին, և մարդիկ ձգտում են կարատեի միջոցով գոնե ինչ-որ տեսակետից փայլ ու գերազանցություն ձեռք բերել՝ կրելով նրա անդամակցությունն ու պատկանելիությունը:

Հաճախ մարդիկ խմբերի անդամ են դառնում, որովհետև դա օգնում է որոշ նպատակների հասնել նաև այդ խմբերից դուրս, օրինակ՝ ձեռք բերել ինքնապաշտպանական հմտություններ, նոր կենսակերպ, տարբեր արժեքներ, ընկերներ, հեղինակություն և այլն, ինչպես նաև պայմանավորված այն հանգամանքով, որ հասարակության մեջ այդ խմբի վայելած հարգանքն ու հեղինակությունը որոշ չափով փոխանցվում են նաև նրա անդամներին:

Եզրակացություն: Կատարված ուսումնասիրությունների արդյունքները հիմք են տալիս հաստատելու, որ կարատեում հոգևոր համերաշխության զգացումը բերում է խմբային գիտակցության

ընդհանրացման, երբ խմբի անդամները գործադրում են իրենց ավանդական սոցիալական վարքի կոդեքսը, որտեղ էլ ադապտացիայի արդյունքում հենց այդ միջավայրում ձևավորվում է նրանց վարքը՝ հարմարեցվելով համակարգային պահանջներին, և խմբային գիտակցությունը դառնում է նրանց աշխարհընկալման հիմքը: Ուստի, մենք պետք է կարողանանք հայ մարզիկների միջավայրում ձևավորել այնպիսի արժեհամակարգ, որով պայմանավորված կլինի նրանց հայեցի դաստիարակությունը և աշխարհընկալման հիմքը, ինչպես նաև նրանց սոցիալական վարքի մոտիվացիաները:

■ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Նալչաջյան Ա.Ա., Սոցիալական հոգեբանություն, Գիրք, Երևան, 2004, 405 էջ:
2. Խուրշուդյան Լ.Ա., Հայոց ազգային գաղափարախոսություն, Գիրք, Երևան, ԵՊՀ, 1999, 283 էջ:
3. Գուրևիչ Պ. Ս., Մշակութաբանություն, Դասագիրք, Երևան, 2002, 327 էջ:
4. Պրոնիկով Վ.Ա., Լադանով Ի.Դ., Ճապոնացիները, Գիրք, Երևան, 1989, 415 էջ:
5. Томпсон М., Восточная философия, М.: 2002.- 384 с.
6. Фунакоси Гитин, Мой способ жизни, Токио, сентябрь, 1956.- 76 с.
7. Хуйхай, Бодхидхарма, Бассуй, Врата дзэн, Ганга, 2006.- 176 с.

SOCIO-PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF KARATEKAS AS A KARATE COMMUNITY

*Associate Professor A. S. Gharakhanyan,*Armenian State Institute of Physical
Culture and Sport, Yerevan, Armenia

SUMMARY

Keywords: karate community, stance, group consciousness, culture, social behavior, upbringing, national self-consciousness.

The aim of the research is to reveal the socio-psychological aspects of karatekas as a karate community.

The research issues are as follows: to identify various types of relationships having taken place within a dojo, to disclose the motives of karate group consciousness.

The research methods and organization involve investigation and analysis of scientific-methodical literature, pedagogical observations alongside a conversation.

The analysis of research results. In karate, devotion to the spiritual aspect creates a feeling of deep solidarity, generalization of group consciousness. Exactly here group members exert their traditional code of social behavior. Group consciousness underlies their worldview, and karate becomes a unifying family. In karate, non-verbal communication has a profound effect on a number of forms of karate group consciousness. Unlike to other types of sport, karate is more concerned with conciliatory, coordinated behavior than the logical requirement of explanations and silence, in particular, appears to be a core tool of communication, not just a pause between words and phrases. As the Japanese saying goes: "the mouth is the front gate of all misfortune and silence is golden". As Thane notes, "silence can be something that is not talked about and mean something" [1].

Conclusion. The research findings suggest that the feeling of deep solidarity in karate leads to the generalization of group consciousness. Exactly here group members exert the traditional code of social behavior that helps shape in the specific environment their own behavior in line the requirements of the system, so group consciousness becomes the basis of their worldview. Therewith, we need to create a value system for Armenian athletes designed to determine their upbringing and worldview according to Armenian traditions along with the social behavior motives.

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ СТОРОНЫ ПОДГОТОВКИ КАРАТИСТОВ КАК КАРАТЭ-СООБЩЕСТВО

Доцент А.С.Караханян

Государственный институт физической
культуры и спорта Армении, Ереван, Армения

РЕЗЮМЕ

Ключевые слова: каратэ-сообщество, позиция, групповое сознание, культура, социальное поведение, воспитание, национальное самосознание.

Цель исследования. Раскрыть социально-психологические аспекты каратэ как каратэ-сообщество.

Методы и организация исследования. Изучение и анализ научно-методической литературы, педагогические наблюдения, беседа.

Анализ результатов исследования. В каратэ преданность духовному рождает чувство глубокой солидарности, обобщения группового сознания, когда члены группы применяют свой традиционный кодекс социального поведения, групповое сознание становится основой их мировоззрения, а в каратэ - объединяющей семьей. В карате невербальное общение оказывает глубокое влияние на ряд форм группового сознания карате. В отличие от других видов спорта, карате больше связано с примирением, скоординированным поведением, чем с логическими требованиями объяснений; молчание здесь становится главным средством общения, как учит японская поговорка «Все беды словесные» а «Молчание — золото». Молчание (тиммоку), в частности, можно рассматривать как искусство общения, а не просто паузу между словами и фразами. Как отмечает Танен, «молчание может быть чем-то, о чем не говорят, и оно что-то значат».

Краткие выводы. Результаты исследования позволяют предположить, что чувство глубокой солидарности в каратэ приводит к генерализации группового сознания, когда члены группы применяют свой традиционный код социального поведения, где в результате адаптации формируется их поведение в данной среде, приспособляясь к системным требованиям, основу их мировоззрения. Поэтому мы должны суметь создать в среде армянских спортсменов систему ценностей, которая будет определять их армянское воспитание, основы мировоззрения, а также мотивы их социального поведения.

Հոդվածն ընդունվել է 26.02.2022-ին:

Ուղարկվել է գրախոսման՝ 27.02.2022-ին: